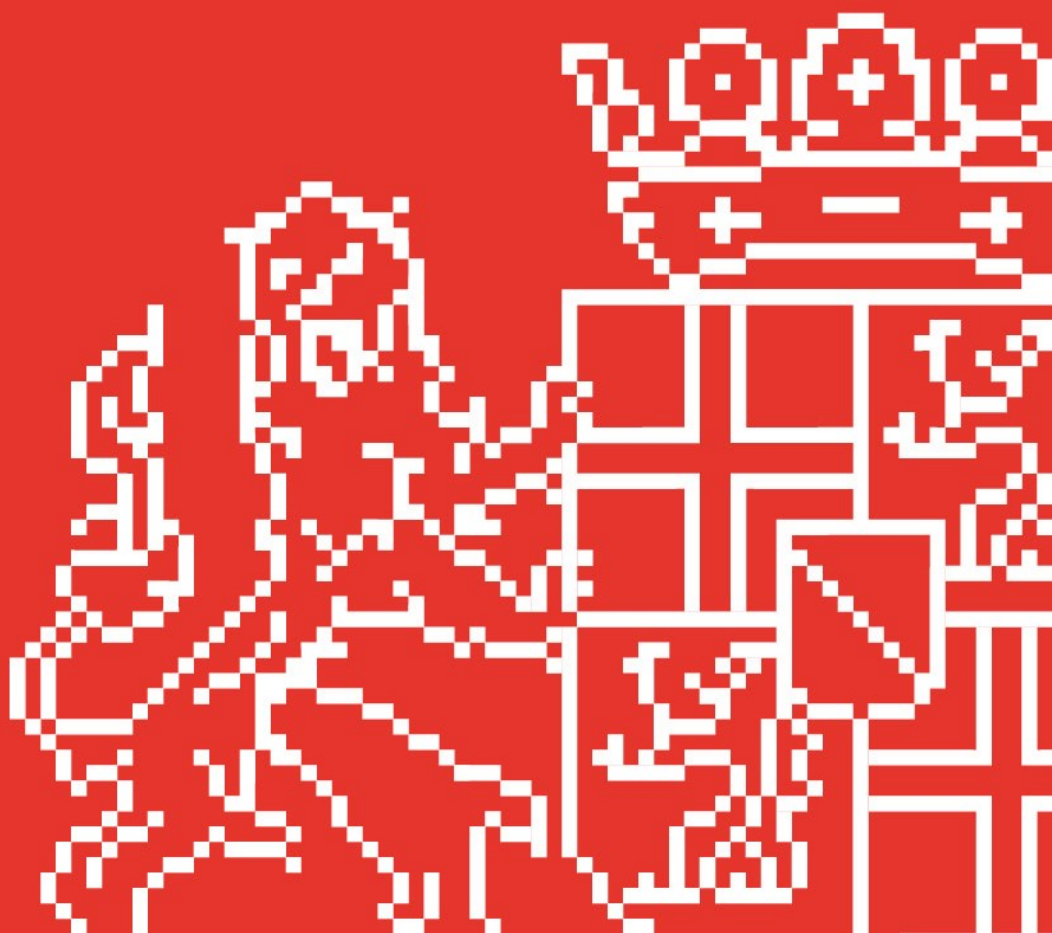

REALISATIESTRATEGIE NATUUROPGAVE PROVINCIE UTRECHT

Publicatiedatum 13-12-2022
Status GS versie
Documentnummer UTSP-1181547887-28

Inhoud

1	Inleiding en leeswijzer.....	3
2	Advies Taskforce en samenvatting.....	4
2.1	Advies Taskforce “Versnelling inrichting landelijke restopgave 80.000 ha extra natuur”.....	4
2.1.1	Samenwerking.....	4
2.1.2	Grondzaken en instrumentarium.....	4
2.1.3	Proces en monitoring.....	5
2.2	Advies landelijk/samen met LNV.....	5
2.3	Aanvullende provinciale acties.....	5
2.3.1	Informatie en communicatie.....	6
2.3.2	Groene contour.....	6
3	De opgave.....	7
4	Hoe realiseren wij onze natuuropgave.....	8
4.1	NNN-opgave.....	8
4.2	Uitgangspunten.....	9
4.3	Groene Contour.....	10
5	Wat gaan we doen?.....	11
5.1	Samenwerking.....	11
5.1.1	Versterking samenwerking derden.....	11
5.1.2	Ondersteuning partners.....	12
5.1.3	Combinatievormen natuur en landbouw.....	12
5.2	Grondzaken en instrumentarium.....	13
5.2.1	Pachtinstrumentarium beter benutten.....	13
5.2.2	Interne afstemming grondpositie provincie verbeteren.....	13
5.2.3	Opzetten en ontwikkelen provinciale grondbank en kavelruilbureau.....	13
5.2.4	Inzet dwingend instrumentarium.....	14
5.3	Proces en monitoring.....	15
5.3.1	Inzetten op natuurkwantiteit in plaats van natuurkwaliteit bij begrenzen en herbegrenzen NNN.....	15
5.3.2	Ontwikkelen fondsen.....	15
5.3.3	Inrichting administratief eerder gereed melden.....	16
5.3.4	Opzet provinciaal coördinatieteam/aanspreekpunt.....	16
5.3.5	Informatie en communicatie.....	17
5.3.6	Benodigde middelen (geld) en capaciteit.....	17
	Bijlage 1: De inzet van zoekgebieden NNN.....	19
	Bijlage 2: Uitleg van veelgebruikte begrippen.....	20
	Bijlage 3: Advies van de Taskforce Versnelling.....	21

1 Inleiding en leeswijzer

Deze inleiding en leeswijzer geven een kort overzicht van het rapport Realisatiestrategie natuuropgave provincie Utrecht. In hoofdstuk 2 geven wij aan hoe wij zijn omgegaan met de adviezen van de Taskforce Versnelling Inrichting Restopgave NNN. Deze twee hoofdstukken kunnen ook los gelezen worden. In de hoofdstukken 3 tot en met 5 worden alle onderdelen nader toegelicht: de opgave, hoe realiseren wij onze natuuropgave en wat we gaan doen op het gebied van samenwerking, grondzaken en instrumentarium en proces en monitoring.

Aanleiding en doel

Op basis van het Akkoord van Utrecht (2011) ligt bij de provincie Utrecht een opgave voor natuurrealisatie van het Natuur Netwerk Nederland (NNN) en voor de Groene Contour (GC). De NNN-opgave betreft in totaal 1.570 ha functieverandering en 4.264 ha inrichting en moet in 2027 gerealiseerd zijn. De GC-opgave is in totaal 3.000 ha en moet in 2040 gerealiseerd zijn. De realisatie blijft achter bij de verwachte voortgang. Op 1 januari 2022 was er in de provincie Utrecht voor de NNN-opgave cumulatief 971 ha functieverandering en 1.987 ha inrichting gerealiseerd, voor de GC-opgave slechts 100 ha. In hoofdstuk 3 worden deze cijfers nader toegelicht.

In de provincie Utrecht werken we hard aan een plan om de realisatie van natuur te versnellen. Er zijn meerdere factoren die bijdragen aan de stagnatie van natuurrealisatie, zoals de veelheid aan opgaven in het landelijk gebied, beperkte grondmobiliteit en het werken op basis van vrijwilligheid. Ook landelijk blijft de realisatie achter bij de planning. Daarom hebben de provincies gezamenlijk een landelijke Taskforce Versnelling Inrichting Restopgave NNN opgericht. Deze Taskforce heeft de provincies in juni 2022 geadviseerd over mogelijke versnellingsstrategieën en een voorstel opgesteld voor een aanpak voor het vervolg (zie bijlage 3). Er is vervolgens afgesproken dat elke provincie voor eind 2022 een provinciale realisatiestrategie voor het NNN heeft. Het document dat voor u ligt, bevat deze realisatiestrategie, verbreed met de Groene Contour opgave. Wij hebben ervoor gekozen de realisatie van de Groene Contour ook in dit document op te nemen omdat de NNN en de GC opgave als één verweven geheel uitgevoerd worden.

In bijlage 2 hebben wij de meest gebruikte begrippen uit dit document uitgelegd voor diegenen die deze termen niet dagelijks gebruiken.

Gewijzigde uitvoering van het beleid

Deze realisatiestrategie is de opvolger van het Actieplan Natuurrealisatie van oktober 2021. Ten opzichte van het actieplan zijn de volgende zaken toegevoegd of gewijzigd:

- De begrensde Groene Contour-gebieden en agrarische percelen binnen het NNN worden zoekgebied nieuwe natuur (§ 4.1).
- Wij handhaven de 1 op 1 begrensde percelen NNN naast bovengenoemd zoekgebied en voegen de 1 op 1 begrensde percelen binnen de Natura-2000 begrenzing in Vijfheerenlanden toe aan de kaart prioritaire gebieden NNN (§ 4.1).
- In zowel de 1 op 1 begrensde gebieden als in het zoekgebied (GC en agrarisch NNN) wordt de volledige waardedaling van de grond betaald (verschil tussen agrarische waarde en natuurwaarde) tot het doel van 1.570 ha. NNN-realisatie is bereikt. Realisatie van het NNN krijgt voorrang in de GC, waarbij het t.z.t. ook mogelijk is om van het andere, nog in ontwikkeling zijnde instrumentarium binnen de GC, gebruik te maken. (§ 4.1).
- Er wordt gekeken naar kansen om inrichting versneld uit te voeren. Op dit moment wordt vaak gewacht tot een groter aaneengesloten blok beschikbaar is om in te richten, omdat dit veel minder kosten in tijd en geld met zich meebrengt.

In hoofdstuk 4 wordt dieper ingegaan op het gewijzigde beleid.

2 Advies Taskforce en samenvatting

2.1 Advies Taskforce “Versnelling inrichting landelijke restopgave 80.000 ha extra natuur”

De Taskforce “Versnelling inrichting restopgave 80.000 ha extra natuur” heeft de provincies in juni 2022 geadviseerd over mogelijke versnellingsstrategieën en een voorstel opgesteld voor een aanpak voor het vervolg (zie bijlage 3).

Deze adviezen hebben wij gegroepeerd naar onderwerp. Hieronder geven wij in het kort aan hoe wij omgaan met deze adviezen en of wij deze overnemen of niet. In hoofdstuk 5 is per advies uitgewerkt hoe wij hieraan invulling geven en welke acties wij hieraan verbinden.

2.1.1 Samenwerking

Advies taskforce:

Versterking samenwerking derden: maak derden (TBO's, waterschappen, gemeenten en particulieren) meer mede-eigenaar van de opgave ('partners'). Voer het gesprek waar provincies en derden elkaar kunnen helpen/versterken en concretiseer de samenwerking

Ondersteuning partners: stel geld/capaciteit ter beschikking om partners te ondersteunen (bijvoorbeeld vergoeding kosten in gebiedsprocessen, volledige normkosten uitbetalen)

Samenwerken met onze partners doen wij al vanaf het moment dat wij samen met onze partners het Akkoord van Utrecht gesloten hebben. Dit is dus ook niet iets nieuws voor ons. Wel is het een blijvend aandachtspunt om de natuuropgave te zien als een gezamenlijke opgave en blijven we elkaar hierop scherp houden. Omdat capaciteit bij alle partners beperkt is, zoeken we zoveel mogelijk naar elkaars sterke punten en helpen elkaar. Waar mogelijk gaan wij onze partners compenseren voor de uren die zij maken voor het realiseren van onze gezamenlijke opgave voor zover dit mogelijk is binnen onze juridische kaders.

Ook gemeenten en waterschappen realiseren natuur en hebben grond in eigendom binnen de begrenzings van het nieuwe zoekgebied. Wij onderzoeken de mogelijkheden om ook voor hen subsidie voor functieverandering en inrichting beschikbaar te stellen.

De concrete acties hiervoor zijn te lezen in de paragrafen

5.1.1 Samenwerking derden

5.1.2 Ondersteuning partners

2.1.2 Grondzaken en instrumentarium

Advies taskforce:

Pachtinstrumentarium beter benutten: zoals ontpachten, o.a. afkoop pacht en afkoop erfpachtconstructies, maar ook binnen pacht afspraken over toewerken naar bestemming natuur

Interne afstemming grondpositie provincie verbeteren: hogere prioriteit voor natuuropgave intern provincie

Opzetten en ontwikkelen provinciale Grondbank en kavelruilbureau: specifiek toeleggen op het faciliteren van de natuuropgave

Inzet dwingend instrumentarium: Provinciale Inpassingsplannen (PIP's), volledige schadeloosstelling, onteigening, onvrijwillige vernatting, interventieladder

De afgelopen jaren zijn wij veel bezig geweest om ons instrumentarium op orde te brengen en te houden. Dit is een continu proces waarin wij inspelen op de meest recente ontwikkelingen zoals uitspraken van de rechtbank in diverse dossiers.

(Pacht) instrumentarium beter benutten

Voor ontpachten hebben wij al een subsidieregeling die ingezet kan worden als er overeenstemming is tussen eigenaar en pachter. Wij hoeven dus geen actie meer te ondernemen om een subsidieregeling hiervoor in het leven te roepen. Voor gronden die wij zelf verpachten geven wij al voorwaarden gericht op natuur mee voor die percelen die liggen binnen het NNN en dit gaan wij in de toekomst ook doen voor percelen die liggen binnen de Groene Contour. Voor percelen buiten het NNN worden voorwaarden gesteld voor natuurlijk graslandrand- of akkerrand beheer. Meer hierover is te lezen in paragraaf 5.2.1.

Interne afstemming grondpositie provincie verbeteren

Doordat het grondbezit van de provincie op kaart voor alle medewerkers zichtbaar is kunnen alle programma's zien waar wij eigendommen hebben die eventueel ingezet kunnen worden voor projecten. De bezittingen zijn wel gelabeld aan de diverse programma's waarvoor ze aangekocht zijn. Binnen de begrenzings van nog te ontwikkelen natuur in het NNN heeft de natuuropgave reeds de hoogste prioriteit en voorrang op andere opgaven. Ook wordt buiten de begrenzing gekeken naar mogelijkheden en integraal afgewogen met de 5 opgaven uit het NPLG. Wij ondernemen daarom geen aanvullende acties op dit advies.

Opzetten en ontwikkelen provinciale grondbank en kavelruilbureau

Met de vaststelling van het Beleidskader Strategisch Grondbeleid ([Statencommissie-Ruimte-Groen-Water-en-Wonen 12 oktober 2022](#)) richt de provincie een strategische grondbank op. De provincie maakt met het oprichten van een Grondbank de keuze voor een meer actief grondbeleid. Een Grondbank geeft de gelegenheid om

anticiperende grondaankopen te kunnen doen ten behoeve van de ruimtelijke thema's van de provincie Utrecht. Met de Grondbank vergroot de provincie de uitvoeringskracht door een meer strategische en vroegtijdige regie over het grondgebruik. Meer hierover is te lezen in paragraaf 5.2.3

Een kavelruilbureau zullen wij niet oprichten omdat wij kavelruilen gebiedsgericht inzetten en voor elke kavelruil kiezen op welke manier wij dit vormgeven. Wij richten ons op het realiseren van natuur via gebiedsprocessen en gebruiken daar onder andere het instrument vrijwillige kavelruil.

Inzet dwingend instrumentarium

Vanuit Provinciale Staten is ons meegegeven om de natuurdoelstelling via het vrijwillige spoor te bereiken. Draagvlak in het gebied is voor ons belangrijk. Wel hebben wij in het verleden al gekozen om mogelijk in de toekomst een meer dwingend instrumentarium in te zetten, hiervoor zijn gebieden aangewezen op de prioritaire gebiedenkaart NNN. Het prioritaire gebiedenbeleid evalueren wij, waarbij ook gekeken wordt naar mogelijke inzet ten behoeve van de gebiedsgerichte aanpak landelijk gebied en zullen dit eventueel herzien.

De concrete acties hiervoor zijn te lezen in de paragrafen
5.2.4 Inzet dwingend instrumentarium

2.1.3 Proces en monitoring

Advies taskforce:

Inzetten op natuurkwantiteit in plaats van natuurkwaliteit bij begrenzen en herbegrenzen NNN: focus (deels) verleggen van natuurkwaliteit naar natuurkwantiteit

Ontwikkelen fondsen: alleen financiering onder voorwaarde dat dit helpt om 80.000 ha extra NNN te realiseren
Inrichting administratief eerder gereed melden: sneller (delen) gereed melden (notaris)/ starten met inrichting: niet wachten tot alle gronden verworven zijn

Opzet provinciaal coördinatieteam/aanspreekpunt: om uitvoering van alle bovenstaande adviezen voor versnelling en verandering af te stemmen.

Inzetten op natuurkwantiteit in plaats van natuurkwaliteit bij begrenzen en herbegrenzen NNN

Natuurkwaliteit is belangrijk in Utrecht en daar blijven we ook vol op inzetten, wel is het zo dat het niet mogelijk is om op alle plekken gelijk voor de hoogste natuurkwaliteit te gaan. Daarom gaan wij bij herbegrenzingsen wel voor locaties met de hoogste potenties in biodiversiteit, maar richten wij nog niet alle terreinen in 1 keer in voor die hoogste kwaliteit. Wij nemen het advies van de taskforce in deze dus gedeeltelijk over.

Ontwikkelen fondsen

Omdat wij voor de realisatie van de NNN-opgave voldoende financiën beschikbaar hebben gaan wij niet op zoek naar aanvullende fondsen en wijken hierin af van het advies van de taskforce.

Inrichting administratief eerder gereed melden

Zodra delen van een project ingericht zijn als natuur en dus gereed zijn, zullen wij deze (net als voorgaande jaren) meenemen in de rapportages over de inrichting van de natuur. In Utrecht valt hier dus helaas niet veel winst te halen.

Opzet provinciaal coördinatieteam/aanspreekpunt

Tussen beleid, uitvoering en gronddaken is regelmatig overleg om projecten en processen met elkaar af te stemmen. Deze groep fungeert als aanspreekpunt voor de natuurrealisatie en houdt elkaar scherp.

De concrete acties hiervoor zijn te lezen in de paragrafen

- 5.3.1 Inzetten op natuurkwantiteit in plaats van natuurkwaliteit bij begrenzen en herbegrenzen NNN
- 5.3.2 Ontwikkelen fondsen
- 5.3.3 Inrichting administratief eerder gereed melden
- 5.3.4 Opzet provinciaal coördinatieteam/aanspreekpunt

2.2 Advies landelijk/samen met LNV

Naast de actiepunten die de Taskforce heeft aangegeven om per provincie op te pakken zijn er ook nog een aantal zaken die landelijk opgepakt gaan worden. Hiervoor wordt bij BIJ12 een projectleider aangesteld. Wij zullen intensief contact onderhouden met deze projectleider om landelijke acties en provinciale acties zoveel mogelijk op elkaar af te stemmen.

Deze adviezen zijn te lezen in Bijlage 2.

2.3 Aanvullende provinciale acties

Naast de adviezen van de taskforce zijn er ook nog een aantal zaken waar wij zelf aanvullend actie op ondernemen omdat wij naast de NNN opgave ook een Groene Contour opgave hebben en omdat wij zelf een aantal acties zien die wij op willen pakken.

2.3.1 Informatie en communicatie

Omdat er de afgelopen jaren veel nieuwe mensen bij de provincie zijn komen werken en niet iedereen de natuurrealisatie opgave goed tussen de oren heeft zitten zullen wij de komende periode extra aandacht besteden aan het intern communiceren over de natuurrealisatie opgave. Meer hierover is te lezen in paragraaf 5.3.

2.3.2 Groene contour

Naast de met het Rijk afgesproken NNN-opgave hebben wij in het Akkoord van Utrecht ook afgesproken om 3.000 hectare natuur te realiseren in de Groene Contour. Doordat wij ons nu focussen op de NNN-opgave zal onze capaciteitsinzet de komende jaren vooral daarop liggen en zal de Groene Contour opgave vertragen. Dat houdt echter niet in dat wij de Groene Contour opgave niet meer realiseren, wij gaan hier mee door en zullen onder andere via het traject Duurzame Landbouw met Natuur invulling geven aan deze opgave. Ook zullen wij (deels samen met Rijk en andere provincies) zoeken naar mogelijke instrumenten zoals landschapsgronden en langjarig agrarisch natuurbeheer die wij in kunnen zetten in dit gebied. Natuurrealisatie in dit gebied zal wel plaats vinden doordat wij dit inzetten als zoekgebied voor de realisatie van de NNN-opgave. Zie hiervoor paragraaf 4.3.

3 De opgave

Op 1 januari 2011 was de opgave voor de realisatie van nieuwe natuur in de provincie Utrecht het inrichten van 4.200 ha, waarvan nog 1.506 ha van functie moest veranderen (van agrarisch naar natuur). Met de gemeentelijke herindeling van de gemeente Vijfheerenlanden is daar 64 ha inrichting en functieverandering bijgekomen.

Dat bracht de totale opgave voor Utrecht op 4.264 ha inrichting waarvan 1.570 ha ook van functie moest veranderen. Met het Rijk en PS is een inspanningsverplichting afgesproken om dit te realiseren voor 2027. Van deze opgave is 1.987 ha reeds ingericht en van de 1.570 ha is 971 reeds van functie veranderd (VRN 2022). Dit resulteert in een restanttaakstelling van 599 ha functieverandering en 2.277 ha inrichting.

Naast de afspraken met het Rijk hebben wij via het Akkoord van Utrecht ook afgesproken om 3.000 ha nieuwe natuur te realiseren in de Groene Contour (GC). In de provinciale omgevingsvisie is aangegeven dat we dit voor 2040 gerealiseerd willen hebben. Hiervan is ca. 100 ha gerealiseerd.

Via het Strategisch bosbeleid (PS, 11 mei 2022) is afgesproken om in de provincie Utrecht 1.500 ha nieuw bos te realiseren. Het doel is:

- 500 ha nieuw bos binnen het NNN (250 ha nieuw te ontwikkelen natuur, 70 ha in agrarisch NNN en 180 ha in bestaande natuur (op percelen die nu Kruiden en faunairijk grasland zijn (N12.02))
- 500 ha nieuw bos in de GC
- 500 ha buiten het NNN en GC voor recreatiebossen, voedselbossen en KLE (Kleine Landschapselementen).

Doel	Eindjaar	Opgave (ha)	Gerealiseerd (1-1-2022) (ha)	Restantopgave (ha)
Ingerichte nieuwe natuur binnen het NNN	2027	4.264	1.987	2.277
Functieverandering ten behoeve van nieuwe natuur	2027	1.570	971	599
Waarvan bos (De opgave bos mag ook gerealiseerd worden binnen bestaande natuur)	2040	500	0	500
Groene Contour	2040	3.000	100	2.900
Waarvan bos	2040	500	0	500
<i>Bos buiten NNN en GC (Geen onderdeel van deze realisatiestrategie)</i>	2040	500	0	500

Vanaf mei 2022 maakt de realisatie van extra bos onderdeel uit van de opgave voor natuurrealisatie binnen die van NNN en GC. Op de locaties waar bosrealisatie mogelijk is volgens het afwegingskader uit het Strategisch bosbeleid, wordt altijd gekeken of bosaanleg in de praktijk een optie is. Indien natuurbeheertypen met een hogere biodiversiteit ontwikkeld kunnen worden (tabel 1: Ambitietabel voor nog te ontwikkelen natuur en omvorming van bestaande natuur uit het Natuurbeheerplan) gaat deze realisatie voor.

4 Hoe realiseren wij onze natuuropgave

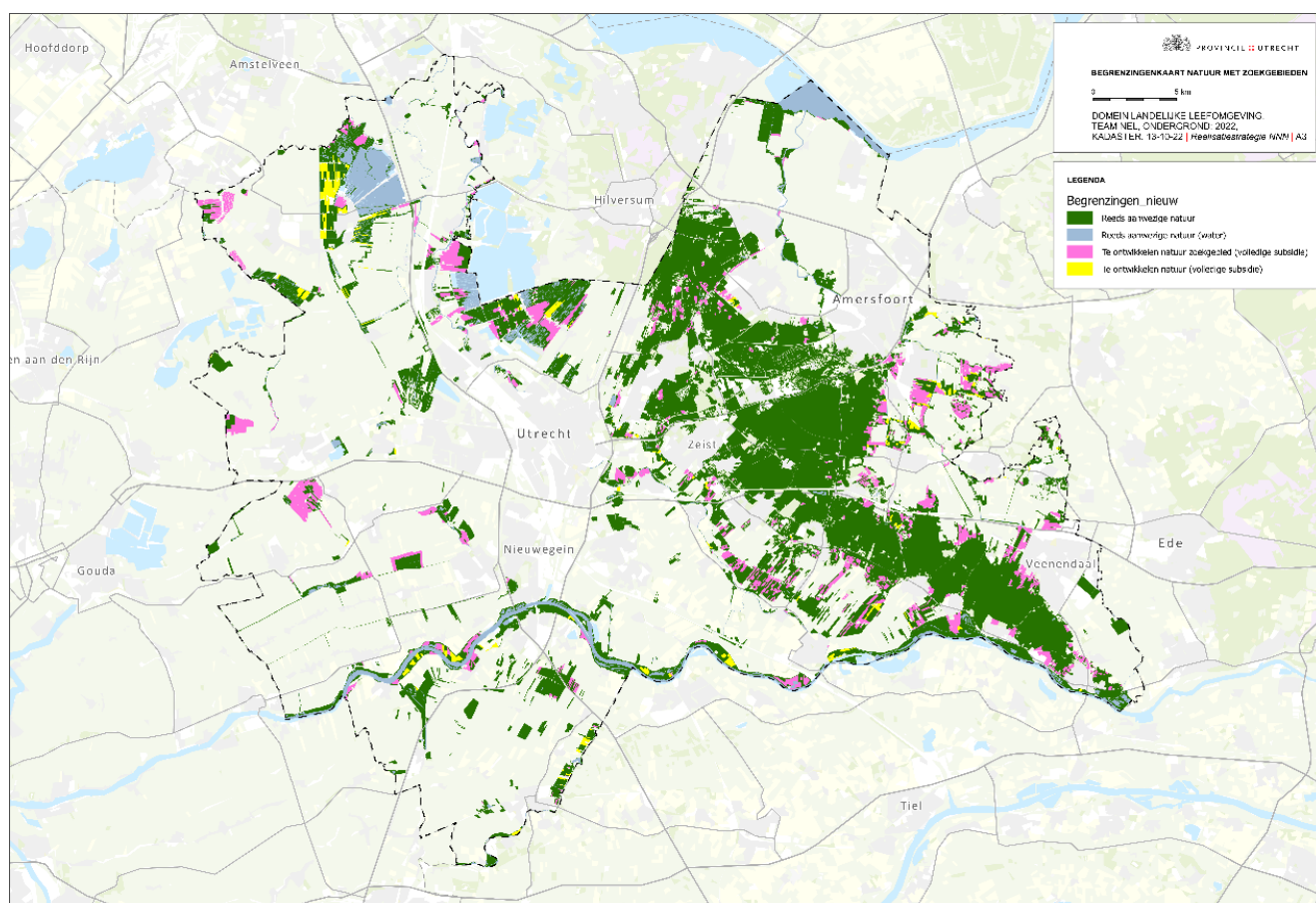
Dit hoofdstuk geeft een totaalplaatje van wat er mogelijk is binnen het bestaande en nieuwe beleid. In hoofdstuk 1 is aangegeven wat we gewijzigd hebben t.o.v. het huidige beleid en in hoofdstuk 2 hebben we aangegeven hoe we omgegaan zijn met de adviezen van de Taskforce versnelling en hebben daar acties aan gekoppeld.

4.1 NNN-opgave

Deze realisatiestrategie is de opvolger van het Actieplan Natuurrealisatie van oktober 2021. Ten opzichte van het actieplan zijn de volgende zaken toegevoegd of gewijzigd (ofwel nieuw beleid):

- GC en agrarische percelen binnen het NNN worden zoekgebied nog te ontwikkelen natuur (zie bijlage 1 voor nadere uitleg).
- Wij handhaven de 1 op 1 begrensde percelen naast bovengenoemd zoekgebied en voegen de 1 op 1 begrensde percelen binnen Natura-2000 in Vijfheerenlanden toe aan de kaart prioritaire gebieden NNN.
- In zowel de 1 op 1 begrensde gebieden als in het zoekgebied (GC en agrarisch NNN) wordt de volledige waardedaling van de grond betaald (verschil tussen agrarische waarde en natuurwaarde) tot het doel van 1.570 ha. NNN-realisatie is bereikt. Realisatie van het NNN krijgt voorrang in de GC, waarbij het t.z.t. ook mogelijk is om van het andere, nog in ontwikkeling zijnde instrumentarium binnen de GC, gebruik te maken.

Er wordt gekeken naar kansen om inrichting versneld uit te voeren. Op dit moment wordt vaak gewacht tot een groter aaneengesloten blok beschikbaar is om in te richten, omdat dit veel minder kosten in tijd en geld met zich meebrengt

Kaart 1 Begrenzingskaart NNN met zoekgebieden

Provincie Utrecht geeft prioriteit aan het realiseren van de natuuropgave die we met het Rijk hebben afgesproken en streven naar realisatie voor eind 2027 waarbij een deel van de inrichtingsopgave naar verwachting na deze datum gerealiseerd wordt. Nieuwe natuur die wij kunnen realiseren in de Groene Contour en NNN-agrarisch beschouwen wij als onderdeel van deze opgave. Reeds verworven percelen richten wij zo snel mogelijk in ten behoeve van het te realiseren natuurdoel en wachten hiermee niet tot de laatste hectares in een project beschikbaar zijn.

Nieuwe natuur realiseren wij in de gebieden die aangewezen zijn als (zoekgebied) te ontwikkelen natuur in het Natuurbeheerplan. Mocht blijken dat er realisatiekansen zijn voor omliggende percelen, dan zullen wij in overleg met de Kopgroep Akkoord van Utrecht bepalen of wij begrenzing van deze percelen als NNN mogelijk maken. Welk type natuur wij willen realiseren staat met een prioritering per deelgebied aangegeven in het Natuurbeheerplan.

Op de kaart staan de volgende begrenzingen:

- a. Reeds aanwezige natuur
- b. Reeds aanwezige natuur (water)
- c. Te ontwikkelen natuur zoekgebied (volledige subsidie)
- d. Te ontwikkelen natuur (volledige subsidie)

Binnen de begrenzingen a en b liggen percelen die al natuur zijn, hier hoeft geen grond meer van functie te veranderen van landbouwgrond naar natuur. Wel is een deel van deze percelen nog niet ingericht voor natuur. Binnen de begrenzingen c en d maken wij grondvererving en subsidie functieverandering mogelijk ten behoeve van natuur. Hierbij betalen wij het verschil tussen de marktwaarde van de landbouwgrond en de marktwaarde van natuurgrond.

Daarnaast stellen wij subsidie beschikbaar voor de inrichting van een natuurbeheertype tot maximaal 100 % van de subsidiabele kosten. Zie hiervoor ook §5.2.1 van het Natuurbeheerplan 2023.

Een aantal gebieden is in 2009 door provinciale Staten aangewezen als prioritair gebied voor de natuuropgave. Hiervan vond PS de omvorming naar natuur zo belangrijk dat zij op termijn bereid was hierover een besluit te nemen over onteigening. Daardoor kan in deze gebieden worden onderhandeld op basis van schadeloosstelling. In 2016 is deze kaart door GS geactualiseerd. Aan deze kaart worden nu de gronden binnen de begrenzing van Natura 2000 in de gemeente Vijfheerenlanden toegevoegd, die met de gemeentelijk herindeling onderdeel zijn gaan uitmaken van de provincie Utrecht. Wij evalueren de eerste maanden van 2023 dit beleid en bezien of wij aan deze kaart ook die percelen toevoegen die cruciaal zijn voor de inrichting van een groter gebied vanwege waterhuishouding of die belangrijk zijn voor de verbinding tussen natuurgebieden. Ook wordt gekeken of uitbreiding mogelijk is van gebieden die van belang zijn voor de gebiedsgerichte aanpak landelijk gebied (ten behoeve van stikstofreductie).

Zodra wij de opgave van 1.570 ha omvorming van landbouwgrond naar natuur hebben afgerond en alle dan voor natuur beschikbare grond hebben ingericht, stopt de NNN-opgave en richten wij ons op de realisatie van de Groene Contour.

4.2 Uitgangspunten

Bij de realisatie van nieuwe natuur in Utrecht hanteren wij de volgende uitgangspunten:

- a. Naast kwaliteit, zullen wij de komende periode, om meer snelheid te maken in de realisatie, ook in gaan zetten op kwantiteit.
- b. We realiseren zoveel mogelijk aaneengesloten natuur. Losse natuur realiseren mag, maar als een perceel niet aansluit bij bestaande natuur dan is de minimale oppervlakte in principe 5 hectare.
- c. We gaan actief op zoek naar kansen voor bosrealisatie en werken actief aan de realisatie van die percelen die noodzakelijk zijn om het geheel als netwerk te laten fungeren en die noodzakelijk zijn om de waterhuishouding in een groter gebied te kunnen aanpassen.
- d. Bij de opgaven vanuit de aanpak NLPG, zoals de stikstofcrisis, het tegengaan van bodemdaling en verdroging, kijken wij expliciet naar meekoppelkansen voor realisatie van natuur en bos en de (recreatieve) groenopgave vanuit het programma Groen Groeit Mee. Hiermee geven wij invulling aan PS-motie M32 meekoppelkansen benutten.
- e. Wij maken het behoud en de reconstructie van cultuurhistorische landschapselementen mogelijk. Hiermee geven wij invulling aan PS-motie M35 Cultuurhistorische landschapselementen).
- f. Beleving van natuur vinden wij belangrijk, ook in de uiterwaarden. Wij faciliteren dit zover dit past binnen de kaders van de Wet Natuurbescherming en de beheertypen die gerealiseerd worden. Alle natuurterreinen in Utrecht zijn in principe opengesteld. Er zijn enkele gebieden waar dit niet kan in verband met de ter plekke voorkomende natuurwaarden. Hiermee geven wij invulling aan en verbreden wij PS-motie M33 Genieten van de Uiterwaarden.
- g. NNN-realisatie krijgt voorrang op GC-realisatie.

4.3 Groene Contour

De realisatie van de Groene Contour volgt met dit gewijzigde beleid 2 sporen:

- Ten eerste kiezen wij ervoor om nu zoveel mogelijk nieuwe natuur te realiseren. Waar dit binnen de begrenzings van de huidige Groene Contour en agrarische percelen binnen het NNN gebeurt, beschouwen we dit als realisatie van de NNN-opgave tot het moment dat de 1570 ha gerealiseerd zijn.
- Ten tweede is het mogelijk om de instrumenten uit het Instrumentenkader uitvoering Groene Contour die gericht zijn op kleine landschapselementen en agrarisch natuurbeheer in te zetten in het zoekgebied NNN zodra we deze instrumenten verder uitgewerkt hebben.

Wij rapporteren jaarlijks over welke instrumenten zijn ingezet. Hiermee is PS-motie M31 Groene contour op koers afgedaan.

Zodra de NNN-opgave is afgerond gaan wij verder met de realisatie van de Groene Contour, hierbij zoeken wij expliciet naar extra financiële en instrumentele mogelijkheden, hoe en wanneer is nu nog niet duidelijk.

5 Wat gaan we doen?

De komende paragrafen zijn gebaseerd op de adviezen van de landelijke Taskforce versnelling inrichting NNN. De adviezen zijn letterlijk genoteerd. Vervolgens is per advies aangegeven hoe wij om gaan met het advies en welke instrumenten en middelen wij inzetten om ons doel voor zowel het NNN als het Strategisch bosbeleid zoveel mogelijk binnen de termijnen te halen.

5.1 Samenwerking

5.1.1 Versterking samenwerking derden

Advies Taskforce: Versterking samenwerking derden. Maak derden (TBO's, waterschappen, gemeenten en particulieren) meer mede-eigenaar van de opgave ('partners'). Voer het gesprek waar provincies en derden elkaar kunnen helpen/versterken en concretiseer de samenwerking.

De natuuropgave in Utrecht is niet een opgave van alleen de Provincie Utrecht, het is een afspraak met meerdere partijen in Utrecht. Samen met de partners van het Akkoord van Utrecht zijn we continu op zoek naar mogelijkheden om de natuurrealisatie in Utrecht te versnellen. Zo hebben de terreinbeheerders (TBO) de afgelopen maanden gekeken welke percelen nog ingericht moeten worden en of hier een versnelling in mogelijk is. Bij integrale gebiedsprocessen is gekeken welke delen van het project versneld ingericht kunnen worden voor natuur. Naast het kijken op eigen terreinen wordt ook gekeken welke instrumenten ingezet kunnen worden om zowel de NNN opgave als de Groene Contour (incl. realisatie nieuw bos) opgave te realiseren.

Gerichte benadering eigenaren en betrokkenen

Eigenaren, en daarna indien nodig gebruikers, bewoners en belanghebbenden van de 1 op 1 begrensde NNN en van de cruciale en essentiële gronden in het zoekgebied, worden (opnieuw) gericht benaderd, voor zover dat onlangs nog niet is gebeurd. Hierbij zullen we niet alleen de groep benaderen die eigendommen hebben op één van deze twee categorieën, maar we zullen zo nodig ook eigenaren benaderen van omliggende percelen. Hiermee vergroten we de kans dat we binnen ons huidige instrumentarium, bijvoorbeeld via ruilen of herbegrenzen, de natuur op de juiste plek en binnen de gestelde termijn kunnen realiseren.

Accounthouders per TBO

Er is behoefte aan accounthouders per TBO, om alle opgaven op hoger niveau en via één aanspreekpunt te bespreken en niet alleen project gerelateerd. Alle opgaven betekent ook overstijgend aan de natuuropgave, en voor hun volledige taakstelling in het landelijk gebied. De eerste indruk is dat dit het beste in de lijn van Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) en het daaruit vloeiende provinciaal Gebiedsprogramma neergelegd zou kunnen worden om ook alle opgaven in het landelijk gebied met TBO's samen te laten komen. Met Staatsbosbeheer is een verkenning gestart om te kijken op welke vlakken een accounthouder gewenst is en ook specifiek te kijken naar de resterende inrichtingsopgave.

Samenwerking gemeenten

Voor de realisatie van nieuw natuur is het meestal noodzakelijk om ook een bestemmingsplanwijziging door te voeren. Dit ruimtelijke ordening spoor vraagt veel doorlooptijd vanwege de afstemming met gemeenten en de inspraakprocedures. Partijen lopen er tegenaan dat er soms weinig capaciteit is bij gemeenten om dit te faciliteren. Gezamenlijk kijken we naar de mogelijkheden om deze RO-procedures sneller te laten verlopen. Bijvoorbeeld door gebundeld in te dienen voor meerdere projecten en ook de gemeentelijke accounthouders van de provincie te betrekken.

Nr.	Actie PU	Status
01	Gerichte benadering: eigenaren en betrokkenen begeleiden.	In uitvoering. Een deel van de eigenaren binnen het NNN is rechtstreeks benaderd. De komende periode zullen wij vervolgesprekken voeren en weer een aantal eigenaren benaderen.
02	Aanwijzen van accounthouders per terreinbeherende organisatie (TBO).	Er is een verkenning gestart in samenwerking met Staatsbosbeheer om na te gaan op welke vlakken een accounthouder gewenst en nodig is.
03	Samenwerking gemeenten	Opstarten. Mogelijkheden verkennen om RO-procedures te versnellen en efficiënter in te dienen.

5.1.2 Ondersteuning partners

Advies Taskforce: Ondersteuning partners Stel geld/capaciteit ter beschikking om partners te ondersteunen (bijvoorbeeld vergoeding kosten in gebiedsprocessen, volledige normkosten uitbetalen)

Onze partners steken veel tijd in het meedenken in gebiedsprocessen die breder gaan dan wat er op hun eigendommen gebeurt. De tijd en middelen van onze partners zijn echter niet onuitputtelijk en zij kunnen dus slechts in beperkte mate tijd in deze trajecten steken. Om hen meer ruimte te geven onderzoeken we hoe we onze partners financieel kunnen bijstaan voor de uren die ze inzetten in/ten behoeve van provinciale projecten. De grenzen van de aanbestedingsregels en subsidiemogelijkheden zijn echter krap en daarom treden wij in overleg met het Rijk om dit mogelijk te maken. Op dit moment lopen de provincies aan tegen het vinden van de juiste juridische kaders en zitten snel in een grijs gebied van staatssteun. Daarnaast gaan wij in gesprek met TBO's die niet in staat zijn zelf percelen te kopen die zijn begrensd c.q. niet in staat zijn de restwaarde van de grond te betalen bij functieverandering van landbouw naar natuur. Voor zover dit SBB betreft gaan wij dit met het Rijk bespreken. Omdat de natuuropgave bij met name SBB erg groot is hebben wij een projectleider vrijgemaakt die samen met SBB de realisatie probeert te versnellen en die tevens onderzoekt wat er nodig is voor het instellen van accounthouders per partner.

Voor eigenaren die natuur willen realiseren hebben wij meerdere mogelijkheden om hun zoektocht te starten. Met het aanbieden van een onafhankelijke plattelandscoach ondersteunt de provincie Utrecht agrariërs bij het maken van keuzes voor toekomstmogelijkheden voor het bedrijf. Daarnaast heeft de provincie het UPG (vertegenwoordiger van particulieren eigenaren) gevraagd om samen met landgoedeigenaren te kijken naar de mogelijkheden voor natuurrealisatie op de landgoederen. En ook bij de provincie kan men terecht, bij het steunpunt natuur en bij de AVP-projectleiders die werkzaam zijn in de diverse deelgebieden.

Ook gemeenten en waterschappen realiseren natuur en hebben grond in eigendom binnen de begrenzingen van het nieuwe zoekgebied. Wij onderzoeken de mogelijkheden om ook voor hen subsidie voor functieverandering en inrichting beschikbaar te stellen.

Nr.	Actie	Status
04	In gesprek met het Rijk over financiering SBB	Na vaststellen realisatiestrategie
05	Overleg met het Rijk en IPO: inzetten om geld/capaciteit ter beschikking te stellen om partners te ondersteunen.	De problematiek van capaciteit en geld wordt bij het Rijk en IPO aangekaart.
06	Beschikbaar stellen projectleider aan SBB voor versnelling van de natuuropgave	Start oktober 2022
07	Onderzoeken mogelijkheden subsidie functieverandering en inrichting voor gemeenten en waterschappen	Start december 2022

5.1.3 Combinatievormen natuur en landbouw

Los van de adviezen van de taskforce hebben we ook beleid voor het realiseren van de GC dat onderdeel is geworden van het zoekgebied NNN. Door het tijdelijk of langdurig toepassen van combinatievormen van natuur en landbouw kan direct een bijdrage aan de biodiversiteit geleverd worden. Met name in dit zoekgebied zoeken we ook naar mogelijke combinatievormen van natuur en landbouw. We geven nu prioriteit aan de realisatie van het NNN, maar bieden al wel mogelijkheden voor agroforestry en faciliteren onze partners om hiermee aan de slag te gaan. Zo geven wij subsidie voor het project duurzame landbouw met natuur waarin gezocht wordt naar mogelijkheden om deze combinatievormen in te zetten.

We realiseren hier geen extra NNN, maar wel extra biodiversiteit mee, veelal wel in combinatie met groot draagvlak bij eigenaren en gebruikers. We zullen hiertoe in de vorm van een pilot combinaties van natuur en landbouw mogelijk maken. In het instrumentenkader Groene Contour zijn hier instrumenten voor bedacht, een voorbeeld hiervan zijn de voedselbossen. Deze hangen nog op Staatssteun en uitvoeringsaspecten. We onderzoeken hiervoor de mogelijkheden om deze instrumenten open te stellen en pakken dit samen met het Rijk op. We gaan dit samen met BIJ12 onderzoeken in de zogenaamde overgangsgebieden voor Natura 2000-gebieden en in afstemming met de stikstofaanpak, bossenstrategie en landschapselementen.

Nr.	Actie	Status
08	Combinatievormen van natuur en landbouw mogelijk maken	We gaan in gesprek met het Rijk om te verkennen wat de mogelijkheden van landschapsgronden zijn. Bij BIJ12 is sinds oktober 2022 een projectleider aangenomen die de mogelijkheden voor langjarig agrarisch

		natuurbeheer uitwerkt. Wij wachten de resultaten van dit project af.
--	--	--

5.2 Grondzaken en instrumentarium

5.2.1 Pachtinstrumentarium beter benutten

Advies Taskforce: Pachtinstrumentarium beter benutten. Ontpachten, o.a. afkoop pacht en afkoop erfpachtconstructies, maar ook binnen pacht afspraken over toewerken naar bestemming natuur.

In de contracten van de provincie Utrecht voor geliberaliseerde pacht (zie bijlage 2) van percelen grond in bezit van de provincie, zijn voorwaarden opgenomen waarin binnen het NNN toegewerkt wordt naar natuur, de zogenaamde 'natuurpacht'. Zo zijn er voorwaarden opgenomen als niet bemesten en datgene na te laten wat de ontwikkeling van de al aanwezige natuur in gevaar brengt. Aanvullend hierop zullen we deze voorwaarden ook inzetten op onze percelen in de Groene Contour. Daarnaast is op de blijvend agrarische percelen (ruilgrond) graslandrand- of akkerrandbeheer verplicht.

TBO's hebben ook percelen in eigendom die binnen het NNN liggen maar die in reguliere pacht uitgegeven zijn. Met het project versnelling inrichtingsopgave hebben wij in 2022 al deze percelen in beeld gebracht. In deze situaties kan gebruik worden gemaakt van de subsidieregeling UVAN. Op basis van deze regeling wordt subsidie verstrekt voor het ontpachten van gronden. Wel moet de pachter dan mee willen werken hieraan. Wij maken in het eerste kwartaal van 2023 afspraken met de terreinbeheerders over de mogelijkheden per perceel en zoeken samen met hen naar mogelijkheden om de percelen vrij te krijgen van reguliere of erfpacht. Indien de eigenaar dit wenst gaan wij actief samen met hen in gesprek met hun pachters.

Naast reguliere pacht worden veel percelen door de TBO's uitgegeven in geliberaliseerde pacht om bijvoorbeeld de natuurgraslanden te maaien of te beweiden. Hieraan zijn dan voorwaarden verbonden om de natuurwaarden op deze percelen in stand te houden en te versterken. Wij verkennen in 2023 de noodzaak en de mogelijkheden om ook die percelen die nog geen natuur zijn maar wel vallen binnen de begrenzings van het NNN te voorzien van natuurvoorwaarden bij de pacht.

Nr.	Actie	Status
09	NNN voorwaarden voor geliberaliseerde pacht ook toepassen binnen de GC	Toepassen vanaf 2023.
10	TBO's faciliteren in het pachtvrij krijgen van voor natuur beoogde percelen.	Wij stellen ontpachtingssubsidie beschikbaar en zetten onze ruilgronden in indien mogelijk en zetten onze experts in bij de onderhandelingen.
11	Verkennen mogelijkheden tot natuurvoorwaarden bij reguliere agrarische percelen binnen het NNN	2023

5.2.2 Interne afstemming grondpositie provincie verbeteren

Advies Taskforce: Interne afstemming grondpositie provincie verbeteren. Hogere prioriteit voor natuuropgave intern provincie.

Binnen de begrenzings van nog te ontwikkelen natuur in het NNN heeft de natuuropgave reeds de hoogste prioriteit en voorrang op andere opgaven. Ook wordt buiten de begrenzing gekeken naar mogelijkheden en integraal afgewogen met de 5 opgaven uit het NPLG. Tevens wordt gewerkt aan een Grondstrategieplan voor het NPLG, dat in het eerste kwartaal van 2023 wordt verwacht. Wij ondernemen op dit advies verder geen aanvullende acties.

5.2.3 Opzetten en ontwikkelen provinciale grondbank en kavelruilbureau

Advies Taskforce: Opzetten en ontwikkelen provinciale Grondbank en kavelruilbureau: specifiek toeleggen op het faciliteren van de natuuropgave

Wij hebben binnen het programma AVP al jaren een grondbank in de vorm van de grondvoorraad AVP (voorheen revolverend fonds) waarmee aankopen ten behoeve van het programma gefinancierd kunnen worden. Naast deze mogelijkheid richten we voor aankopen die nog niet duidelijk gelabeld zijn aan een programma een strategische grondbank op. Dit doen wij met de vaststelling van het Beleidskader Strategisch Grondbeleid ([Statencommissie RGW 12 oktober 2022](#)). De provincie maakt met het oprichten van een Grondbank de keuze voor een meer actief grondbeleid. Een Grondbank geeft de gelegenheid om anticiperende grondaankopen te kunnen doen ten behoeve

van de ruimtelijke thema's van de provincie Utrecht. Met de Grondbank vergroot de provincie de uitvoeringskracht door een meer strategische en vroegtijdige regie over het grondgebruik. De strategische grondbank is een extra instrument dat toegevoegd wordt aan het reeds bestaande provinciale instrumentarium. In het Beleidskader wordt beschreven waarom thans de keuze voor een meer actief strategisch grondbeleid in de vorm van een Grondbank wordt gemaakt. Doorslaggevend zijn de opgaven van de provincie Utrecht enerzijds en anderzijds de beperkte hoeveelheid grond die beschikbaar is om die doelen te realiseren.

Relatie provinciale en Nationale Grondbank

In juli 2021 heeft de Minister van BZK laten weten dat het Rijk de inrichting van een landelijke grondfaciliteit verkent, bijvoorbeeld in de vorm van een nationale grondbank. Een dergelijke faciliteit kan volgens de minister een aanvulling zijn op de bestaande grondinstrumenten, zeker voor de opgaven in het landelijk gebied. Uitgangspunt van het actief grondbeleid van de rijksoverheid is dat dit de verdeling van de verantwoordelijkheden in het ruimtelijke domein tussen de diverse overheden niet wijzigt. Het voortouw voor de feitelijke realisatie van de ruimtelijke opgaven blijft dus bij de gemeenten, regio's en provincies liggen. De nationale grondbank zorgt voor een bundeling van de grondposities van het Rijk. Vanuit deze nationale grondbank kunnen overheden worden geholpen als andere instrumenten niet (tijdig) tot beschikbaarheid van grond leiden. De nationale grondbank werkt meer indirect dan de provinciale grondbank want deze gaat pas tot aankoop in de provincie over als de betreffende provincie daartoe een onderbouwde aanvraag indient. Daarmee vormt de nationale grondbank geen concurrentie ten opzichte van een provinciale grondbanken en kunnen zij naast elkaar bestaan, ieder vanuit de eigen ruimtelijke opgaven. In Utrecht zullen wij waarschijnlijk alleen gebruik maken van de nationale grondbank indien dit voor de gebiedsprocessen in het kader van NPLG handig is.

Herbegrenzingen

Sinds een aantal jaar worden mogelijkheden voor herbegrenzing voor advies voorgelegd aan de Kopgroep Akkoord van Utrecht. De afgelopen periode is voor een groter gebied in de Gelderse Vallei gekeken naar een mogelijk beter realiseerbare begrenzing voor het NNN en de GC. Dat heeft geleid tot een herbegrenzingsvoorstel voor met name gronden van het landgoed De Boom. Hierbij is rekening gehouden met de wensen van de huidige pachters en is gekeken naar een kwalitatief goede nieuwe begrenzing (de uiteindelijke natuurkwaliteit moet minimaal evenveel potentie hebben als voor de herbegrenzing). Dit heeft geleid tot een plan dat in samenwerking met de pachters en de provincie door landgoed De Boom is opgesteld. In het plan gaat het over de inrichting van nieuwe natuur, die de komende jaren gerealiseerd kan gaan worden. Indien mogelijk kan deze werkwijze ook in andere deelgebieden worden gevolgd.

Uitgangspunt bij herbegrenzingen is dat het totaal aantal te realiseren hectares functieverandering (1570 ha) niet ter discussie staat; met andere woorden de afgesproken 1570 ha zal conform het Akkoord van Utrecht in zijn geheel gerealiseerd worden. Wel gezien vanuit de realiteit dat er op dit moment meer hectares dan 1570 op kaart staan, zodat een eventuele netto ontgrenzing in een deelgebied denkbaar is.

Herverkaveling en kavelruilbureau

Een kavelruilbureau zullen wij niet oprichten omdat wij kavelruilen gebiedsgericht inzetten en voor elke kavelruil kiezen op welke manier wij dit vormgeven.

Naast vrijwillige kavelruilen die wij al jaar en dag inzetten is er ook de mogelijkheden tot het inzetten van het instrument Herverkaveling op basis van de Wet Inrichting Landelijk Gebied. Hierbij is een inrichtingsplan de basis. Alle grondeigenaren in een vooraf vastgesteld gebied doen verplicht mee in de herverkaveling. Zij krijgen wel uitgebreid de kans om hun wensen kenbaar te maken, maar uiteindelijk besluit de overheid over de nieuwe verkaveling en wie welke grond krijgt toegedeeld. Naast natuurdoelen kunnen hierbij ook doelen voor bijv. landbouwstructuurversterking onderdeel zijn van de herverkaveling. Wij kiezen er in eerste instantie voor dit instrument niet in te zetten. Wel kan het zijn dat er in het kader van de Gebiedsgerichte Aanpak NPLG gekozen wordt om dit instrument in te zetten na consultatie van het gebied.

Nr.	Actie	Status
12	Oprichten Grondbank/ beschikbaar stellen ruilgrond	Lopend. Besluit in PS op 16 November 2022
13	Herbegrenzingen	Lopend

5.2.4 Inzet dwingend instrumentarium

Advies Taskforce: Inzet dwingend instrumentarium Provinciale Inpassingsplannen (PIP's), volledige schadeloosstelling, onteigening, onvrijwillige vernatting, interventieladder

Vanuit Provinciale Staten is ons meegegeven om de natuurdoelstelling via het vrijwillige spoor te bereiken. Draagvlak in het gebied is voor ons belangrijk. Wel hebben wij in het verleden al gekozen om mogelijk in de toekomst een meer dwingend instrumentarium in te zetten, hiervoor zijn gebieden in 2009 door PS aangewezen op de prioritaire gebiedenkaart NNN. Deze gebieden zijn voor de realisatie van het NNN dermate belangrijk dat PS heeft aangegeven bereid te zijn op termijn een besluit over onteigening te nemen. Dit zorgt ervoor dat het voor deze gebieden mogelijk is om te onderhandelen op basis van schadeloosstelling. Daardoor kan de agrariër een

hogere prijs krijgen bij verkoop van grond aan de provincie.

Het prioritaire gebiedenbeleid evalueren wij en zullen dit eventueel herzien waarbij wij ook de (on)mogelijkheden voor de inzet voor gebiedsprocessen meenemen. Voorafgaand aan deze evaluatie voegen wij de nog te ontwikkelen natuur percelen binnen de Natura-2000 begrenzing in de gemeente Vijfheerenlanden toe aan deze kaart. Deze percelen passen binnen de criteria die toegepast zijn bij het opstellen van de prioritaire gebiedenkaart, maar zijn hier nog niet aan toegevoegd omdat deze tot 1-1-2019 behoorden tot de provincie Zuid-Holland.

In een aantal gevallen zijn er percelen buiten de Natura-2000 gebieden en buiten de huidige begrenzingen van de prioritaire gebieden die noodzakelijk zijn voor de inrichting van waterhuishouding van een natuurgebied of voor de verbinding tussen 2 natuurgebieden. Deze zogenaamde cruciale percelen brengen wij in kaart en bepalen per perceel of het noodzakelijk is om deze toe te voegen aan de kaart prioritaire gebieden of dat ander instrumentarium nodig is zoals onvrijwillige vernatting. In de eerste helft van 2023 maken wij deze analyse en nemen wij hierover indien nodig een separaat besluit.

Inzetten instrument volledige schadeloosstelling/meer vergoedingen

Afhankelijk van de landelijke ontwikkelingen wordt het scherper of en hoe we dit instrument vaker en/of op meerdere plekken kunnen en willen inzetten. Belangrijk uitgangspunt is het behouden van draagvlak binnen het gebied.

Nr.	Actie	Status
14	Toevoegen van percelen in de gemeente Vijfheerenlanden aan de kaart prioritaire gebieden NNN	Besluit tegelijkertijd met het vaststellen van de realisatiestrategie
15	Evalueren prioritaire gebiedenbeleid	Na vaststellen realisatiestrategie
16	Analyse van cruciale percelen	Eerste helft 2023
17	Heropenstellen verplaatsingsregeling	Afgerond

5.3 Proces en monitoring

5.3.1 Inzetten op natuurkwantiteit in plaats van natuurkwaliteit bij begrenzen en herbegrenzen NNN

Advies Taskforce: Inzetten op natuurkwantiteit in plaats van natuurkwaliteit bij begrenzen en herbegrenzen NNN
Focus (deels) verleggen van natuurkwaliteit naar natuurkwantiteit

Provincie Utrecht neemt dit advies gedeeltelijk over. Bij het begrenzen en herbegrenzen houden we vast aan de mogelijkheden voor de ontwikkeling van een zo groot mogelijke biodiversiteit. Dat betekent echter niet dat we nu al op alle percelen gaan voor de ontwikkeling van de hoogste biodiversiteit, dat kan ook gefaseerd. Als een beheerder ervoor kiest om op dit moment nog geen inrichtingsmaatregelen uit te voeren op percelen dan bespreken wij op welke termijn er wel verhoging van de biodiversiteit mogelijk is en maken hier onderling afspraken over. We houden gezamenlijk in het oog dat er geen maatregelen uitgevoerd worden die de biodiversiteit schaden. Bij de ontwikkeling van nieuwe natuur kijken we ook naar de mogelijkheden voor de ontwikkeling van nieuw bos. Daarover hebben we in het Strategisch bosbeleid opgenomen dat binnen de systematiek van rangorde van beheertypen er nadrukkelijker dan voorheen gekeken wordt naar de mogelijkheden om bos aan te leggen. We kiezen ervoor om naast het werken met concreet begrensde percelen te gaan werken met zoekgebieden NNN en in deze zoekgebieden hetzelfde instrumentarium te bieden als in de concreet begrensde gebieden. Meer informatie over deze zoekgebieden is te vinden in Bijlage 1.

Nr.	Actie	Status
18	Zoekgebieden toevoegen aan het Natuurbeheerplan 2023 en deze gewijzigd vaststellen.	Wordt in procedure gebracht na vaststelling van deze realisatiestrategie.
19	Openstellingsbesluit voor SKNL en UVAN aanpassen op de mogelijkheden voor zoekgebieden en gewijzigd vaststellen	Wordt in procedure gebracht na vaststelling van deze realisatiestrategie.
20	UVAN aanpassen aan de zoekgebieden en aangepast Natuurbeheerplan	Wordt in procedure gebracht na vaststelling van deze realisatiestrategie.

5.3.2 Ontwikkelen fondsen

Advies Taskforce: Ontwikkelen fondsen. Alleen financiering onder voorwaarde dat dit helpt om landelijk 80.000 ha extra NNN te realiseren

Aangezien wij voldoende financiën beschikbaar hebben om de NNN-opgave te realiseren kiezen wij ervoor om op dit moment geen fondsen te ontwikkelen.

Wel kijken wij naar welke mogelijkheden die wij hebben om het beheer van natuur zo aantrekkelijk mogelijk te maken. Hiervoor hebben wij onder andere landelijk de beheervergoeding verhoogd en pleiten wij voor een verdere verhoging van de beheervergoeding naar 100% van de standaardkostprijs (SKP), hiervoor lobbyen we bij het Rijk en Europa. Ook hebben wij de afgelopen jaren de eigen bijdrage bij inrichting geschrapt.

Nr.	Actie	Status
21	Verhogen beheervergoeding naar 84% van de SKP	Afgerond
22	Verhogen beheervergoeding naar 100% van de SKP	Aangekaart bij IPO
23	Schrappen eigen bijdrage bij inrichting	Afgerond
24	Verkoop/ruil natuurgronden met kwalitatieve verplichtingen of overeenkomst borging natuur	Loopt

5.3.3 Inrichting administratief eerder gereed melden

Advies Taskforce: Inrichting administratief eerder gereed melden. Sneller (delen) gereed melden (notaris)/ starten met inrichting: niet wachten tot alle gronden verworven zijn

Zodra delen van een project ingericht zijn als natuur en dus gereed zijn, zullen wij deze (net als voorgaande jaren) meenemen in de rapportages over de inrichting van de natuur. In Utrecht valt hier dus helaas niet veel winst te halen. Wel staat er nog een opgave open om 2.277 ha NNN in te richten, uiterlijk per 2027. Hiervan moet nog 599 ha van functie veranderen. Dat betekent dat er 1.678 ha al in eigendom is van grotere terreinbeherende-organisaties (TBO) of de overheid en deels al de functie natuur heeft. Deels wacht de inrichting op functieverandering van naastgelegen percelen. Voor de overige percelen kan inrichting mogelijk al worden uitgevoerd om de achterblijvende realisatie te compenseren. Binnen het programma AVP is een eerste analyse uitgevoerd welke percelen reeds in eigendom zijn bij de TBO's en in hoeverre inrichting al mogelijk lijkt. TBO's kunnen gestimuleerd worden om hier mee aan de slag te gaan.

Nr.	Actie	Status
25	Verkennen welke percelen al ingericht kunnen worden	Afgerond december 2022
26	Versneld inrichten van beschikbare percelen	Start 2023

5.3.4 Opzet provinciaal coördinatieteam/aanspreekpunt

Advies Taskforce: Opzet provinciaal coördinatieteam/aanspreekpunt. Om uitvoering van alle bovenstaande adviezen voor versnelling en verandering af te stemmen

Tussen beleid, uitvoering en grondzaken is regelmatig overleg om projecten en processen met elkaar af te stemmen. Deze groep fungeert als aanspreekpunt voor de natuurrealisatie en houdt elkaar scherp.

We onderhouden een dashboard waarmee op elk moment inzicht te krijgen is in de vordering van zowel de functieverandering als de inrichtingsopgave, zowel voor de NNN als voor de Groene Contour. We realiseren daarmee een betere monitoring om meer grip te krijgen op de actuele en verwachte functieverandering en inrichting (F&I) van NNN en Groene Contour door het brengen van meer lijn en eenheid in de verschillende vormen van monitoring. Zo kan eenvoudiger en eenduidiger een actuele stand van zaken van de hoeveelheid ha functieverandering en inrichting NNN/ Groene Contour worden gegeven als ook een betrouwbare prognose. Dit voor zowel aankoop door de provincie als door zelfrealisatie via particulier natuurbeheer of aankoop door een derde partij.

Om dit te bereiken zullen onder andere de functionaliteiten van het vastgoedstelsel P8 ingezet worden. Zo gaat er gewerkt worden in projectgebieden, wordt de logboekfunctionaliteit ingezet en wordt er breder, voor zover mogelijk (lees)toegang verstrekt binnen de organisatie. Zo houden we met elkaar meer grip op de lopende transacties. Na het passeren van een transactie of het verstrekken van een subsidie wordt deze informatie verwerkt in het BBN (GIS-database Basis Bestand Natuur).

Daarnaast worden medewerkers eraan gehouden om tijdig, volledig en correct gegevens vast te leggen (vastleggen wat je doet). Alleen op deze wijze kan informatie betrouwbaar geëxtraheerd worden om te voldoen aan de monitoringsbehoefte.

Nr.	Actie	Status
27	Opzet dashboard	Het bestaande dashboard wordt na de vaststelling van de realisatiestrategie afgerond.
28	Opschonen/ vullen en gebruiken van het systeem P8, (waarmee provinciaal grondbezit in pacht kan worden uitgegeven en grondtransacties bijgehouden kunnen worden).	Het streven is om P8 in het eerste kwartaal 2023 - in gebruik te nemen.
29	Extra mogelijkheden van P8 inventariseren	Na ingebruikname P8.

5.3.5 Informatie en communicatie

De in voorgaande hoofdstukken beschreven acties op het gebied van samenwerking, grondzaken en instrumentarium hebben als doel om de NNN-realiseringsproces te versnellen. Deze realisatiestrategie heeft een aantal consequenties in de werkprocessen binnen de provincie. Er moet informatie aangepast worden in de systemen. Ook is het van belang om zowel intern als extern helder te communiceren over de mogelijkheden en aanpassingen.

Sturing op voortgang

Vanuit het programma Agenda Vitaal Platteland (AVP) geven we onder andere uitvoering aan het behouden en versterken van natuur en landschap, waaronder ook de realisatie van NNN en groene contour. De acties uit de realisatiestrategie worden (verder) opgepakt om efficiënte en effectieve uitvoering te optimaliseren. Uitgangspunten hierbij zijn: samenwerking met partners, gelijke berechtiging en de versterking van natuurkwaliteit. Elk jaar wordt de voortgang geëvalueerd en wordt een prognose voor het volgende jaar gemaakt en dit wordt opgenomen in de jaarcyclusproducten.

Informatie en communicatie

- Intern: De realisatiestrategie is als eerste bedoeld voor de provinciale organisatie om de realisatie van NNN te versnellen. Daarom wordt de aanpak breed gecommuniceerd binnen AVP, Grondzaken en Natuur en Landbouw. De voortgang van de realisatie wordt bijgehouden op de GIS-kaarten. Ook wordt er een werkportaal GIS informatie bijgehouden over de status van inrichting van percelen en projecten. Daarnaast is afstemming noodzakelijk met andere programma's zoals het Nationale Programma Landelijk gebied (NPLG), Programma Natuur en het Strategisch bosbeleid.
- Provinciale partners: De Kopgroep Akkoord van Utrecht houdt zich bezig met de realisatie van NNN en Groene Contour. In de Kopgroep wordt de stand van zaken in de natuurrealisatie (functieverandering, inrichting en beheer) en de versnelling daarvan besproken. Ook komen het nieuwe beleid en instrumentarium aan bod. Herbegrenzing van het NatuurNetwerk Nederland (NNN) wordt ter advies voorgelegd aan de Kopgroep AvU, voordat het de besluitvormingsprocedure voor aanpassingen van het Natuurbeheerplan in gaat. De realisatiestrategie wordt ter informatie aan de Kopgroep aangeboden in december 2022.
- Landelijke afstemming: In de Bestuurlijke adviescommissie landelijk gebied (BAC VP) hebben de gezamenlijke gedeputeerden besloten om per provincie een realisatiestrategie vast te stellen en deze vervolgens door de Taskforce te laten bundelen. Vervolgens gaat het IPO met het Rijk verkennen welke acties landelijk nodig zijn om op provinciaal niveau te kunnen versnellen. De communicatie hierover verloopt via het IPO.

Nr.	Actie	Status
30	De voortgang van de realisatie bijhouden in GIS	Continu actie
31	Werkportaal opzetten voor het bijhouden van actuele informatie over projecten	Eind 2022
32	Aansluiten op het landelijke spoor voor versnellen natuurrealisatie	Vanaf 2023
33	NNN en GC-opgave actief onder de aandacht brengen bij andere opgaven, zoals Groen Groeit Mee en NPLG.	Continu proces, extra communicatie inzet wordt opgestart, zoals bij de klankbordgroep BGM en de kerngroep NPLG.
34	De NNN-opgave wordt integraal meegenomen in het ULG en NPLG	Lopend. Besluit in PS op 16 November 2022

5.3.6 Benodigde middelen (geld) en capaciteit

Vanwege de extra versnelling en de uitbreiding met zoekgebieden moet er in relatief korte tijd heel veel gebeuren. Dat betekent dat er voor de realisatiestrategie met alle bijbehorende acties mogelijk extra middelen nodig zijn. Het gaat daarbij met name om extra personele inzet, zoals projectleiders, ecologen en grondverwerfers. Tegelijkertijd

is de provincie ook bezig met de Uitvoeringsstrategie Landelijke Gebied waarin de (uitvoerings-)organisatie in zijn geheel bekeken wordt. Dit biedt een meer structurele oplossing. In de jaarcyclus wordt de extra capaciteit voor de realisatiestrategie verder meegenomen.

Bijlage 1: De inzet van zoekgebieden NNN

De keuze om te gaan werken met zoekgebieden NNN vraagt om meer uitleg. Wij kiezen voor het werken met een groter zoekgebied NNN om hiermee de kans op realisatie van de NNN-opgave groter te maken. Wel houden wij hierbij de kwaliteit van de natuur in het oog en willen we geen versnipperde natuur realiseren.

Bij de realisatie van natuur in de zoekgebieden hanteren wij de volgende criteria:

- a. We gaan voor kwaliteit (waarbij in de afweging de mogelijkheden voor realisatie nieuw bos wordt meegenomen);
- b. We realiseren zoveel mogelijk aaneengesloten natuur;
- c. Losse natuur realiseren mag, maar dan als de oppervlakte minimaal 5 hectare is.

De volgende begrenzings worden omgezet in een zoekgebied voor nieuwe natuur:

1. Te ontwikkelen natuur (uiterwaarden, volledige subsidie) conform Natuurbeheerplan 2023
2. Te ontwikkelen natuur (50% subsidie) conform Natuurbeheerplan 2023
3. Overige agrarische percelen die liggen binnen de begrenzing van de planologische NNN.

De begrenzings 1 en 2 vormen samen de Groene Contour waarop het instrumentenkader Groene Contour van toepassing is (zie hoofdstuk instrumenten).

De huidige begrenzing Te ontwikkelen natuur (volledige subsidie)) blijft gehandhaafd.

Binnen het zoekgebied bieden wij voor functieverandering en inrichting dezelfde subsidiemogelijkheden als mogelijk is binnen de huidige begrenzing te ontwikkelen natuur. Voor de zoekgebieden bieden wij daarnaast de mogelijkheden voor de inzet van de instrumenten uit het instrumentenkader Groene Contour.

Door te kiezen voor het leggen van een zoekgebied NNN op deze begrenzings kiezen wij voor percelen waar nu al een natuurdoelstelling op ligt, of die al liggen binnen de grenzen van het NNN. In tegenstelling tot eerder beleid kiezen wij ervoor om ook natuurrealisatie mogelijk te maken op de agrarische percelen die liggen binnen het NNN. Door op deze percelen natuur te realiseren verminderen wij de stikstofbelasting binnen het NNN en wordt de biodiversiteit vergroot. Wel kunnen deze percelen in de huidige situatie dienstdoen als voederplaats voor de fauna in het NNN, in deze gevallen zal de inrichting van de nieuwe natuur afgestemd worden op deze functie zoals de aanleg van een natuurakker.

Relatie met de omgevingsverordening

Het realiseren van natuur binnen zoekgebieden past binnen de mogelijkheden van de omgevingsverordening. Wel heeft het consequenties voor de regels voor natuurcompensatie.

Risico's

- Het werken met zoekgebieden maakt het lastiger om het onderscheid met compensatie te maken. Dit wordt opgevangen door in ons registratiesysteem aan te geven waarvoor een perceel gerealiseerd gaat worden.
- Realisatie NNN hangt vooral af van de medewerking van grondeigenaren om als nieuwe natuur begrensde agrarische gronden om te vormen naar natuur of bos. Uitgangspunt daarbij is vrijwilligheid.
- Er is veel concurrentie op de grondmarkt door de verschillende ruimteclaims vanuit de verstedelijking, mobiliteit, energietransitie, recreatie etc.
- De eigenaren die nu binnen het nieuwe zoekgebied vallen zijn in 2011 bij de bezuinigingen buiten de mogelijkheden voor natuurrealisatie gevallen. Nu komen ze weer binnen de mogelijkheden, dit kan tot weerstand leiden.

Schematische weergave zoekgebieden: oude en nieuwe situatie

	Volledige compensatie waardedaling en agrarisch natuurbeheer	Gedeeltelijke compensatie waardedaling en agrarisch natuurbeheer	Alleen agrarisch natuurbeheer (agrarische percelen binnen het NNN)
Huidige situatie	Nog te ontwikkelen 600 ha	Nog 2900 ha	2000 ha
Nieuwe situatie tot realisatie 1570 ha	Nog te ontwikkelen 5500 ha	n.v.t.	n.v.t.

Bijlage 2: Uitleg van veelgebruikte begrippen

Natuur Netwerk Nederland (NNN)

Het NatuurNetwerk Nederland (NNN) is een netwerk van op elkaar aangesloten natuurgebieden in ons land. Zo een netwerk is belangrijk voor de natuur. Want grotere natuurgebieden zijn beter bestand tegen droogte, klimaatverandering en andere schadelijke invloeden. Ook kunnen er meer soorten planten en dieren leven. En kunnen planten en dieren zich makkelijker verspreiden. Het NNN is een belangrijk onderdeel van het natuurbeleid van de provincie Utrecht.

Het Europees netwerk van beschermde natuurgebieden, Natura 2000, is onderdeel van het NNN.

Groene Contour (GC)

De Groene Contour is een gebied van ongeveer 3.000 hectare dat tegen het NNN aan ligt. In het 'Akkoord van Utrecht' is afgesproken om in deze zone stap voor stap steeds meer natuur toe te voegen. Als een terrein eenmaal is omgevormd tot natuur, voegen we dit toe aan het NatuurNetwerk Nederland (NNN).

Taskforce Versnelling Inrichting Restopgave NNN (Taskforce)

De landelijke Taskforce adviseert de provincies om in provinciale realisatiestrategieën indien passend de volgende elementen op te nemen voor het versnellen binnen de huidige strategie en het eventueel veranderen van strategie. Naar aanleiding van deze adviezen hebben de gezamenlijke provincies in de BAC VP afgesproken dat elke provincie voor eind 2022 komt met een provinciale realisatiestrategie voor de NNN

Kopgroep Akkoord van Utrecht

In 2011 hebben een aantal partijen in Utrecht gezamenlijk een akkoord gesloten om invulling te geven aan de Rijksbezuinigingen op de realisatie van natuur. Dit akkoord noemen we het Akkoord van Utrecht (AvU). De Kopgroep bestaat uit de Staatsbosbeheer, Het Utrechts Landschap, Natuurmonumenten, LTO, Utrechts Particulier Grondbezit, de agrarische collectieven, Natuur en Milieufederatie Utrecht (NMU) en de provincie Utrecht als voorzitter.

Cruciale percelen

Cruciale percelen zijn die percelen die:

- *nodig zijn om het waterpeil in een natuurterrein aan te kunnen passen aan het voor het natuurterrein gunstige waterpeil;*
- *nodig zijn om een verbinding tussen 2 natuurterreinen te realiseren waarbij geen andere goede verbinding mogelijk is.*

Pacht

Bij pacht geeft de verpachter grond of agrarische woningen en gebouwen in gebruik aan een pachter. De grond en gebouwen gebruikt de pachter om landbouwwerk te doen. De verpachter krijgt van de pachter een tegenprestatie voor het gebruik van de grond of de agrarische woning en gebouwen. Kijk voor meer informatie over pachten of verpachten op de site van [RVO, alles over pachten en pachtovereenkomsten](#).

Geliberaliseerde pacht

Geliberaliseerde pacht is een overeenkomst voor los land. De duur van de pacht bepalen pachter en verpachter zelf. Welke regels voor u gelden, hangt af van hoe lang u (ver)pacht.

Bij pacht van 6 jaar of korter bepaalt u zelf de pachtprijs. Duurt de pacht langer dan 6 jaar? Dan toetst de grondkamer naast de voorwaarden ook de pachtprijs.

Reguliere pacht

Reguliere pacht is een overeenkomst voor los land en hoeves. Er zijn regels voor de reguliere pachtovereenkomst. De duur voor reguliere pacht staat vast. De grondkamer controleert de pachtprijs van reguliere pachtovereenkomsten.

De duur van een reguliere pachtovereenkomst is langer dan 6 jaar voor los land en 12 jaar voor hoeves. Met toestemming van de grondkamer mag dit ook korter zijn.

Bijlage 3: Advies van de Taskforce Versnelling

In deze bijlage staat het advies van de Taskforce Versnelling, zonder aanpassingen door provincie Utrecht

Advies Provinciaal

De Taskforce adviseert de provincies om in provinciale realisatiestrategieën indien passend de volgende elementen op te nemen voor het versnellen binnen de huidige strategie en het eventueel veranderen van strategie:

- **Inzet dwingend instrumentarium:** Provinciale Inpassingsplannen (PIP's), volledige schadeloosstelling, onteigening, onvrijwillige vernatting, interventieladder. (juridisch dossier onteigening duurt minimaal 4 jaar!)
- **Versterking samenwerking derden:** maak derden (TBO's, waterschappen, gemeenten en particulieren) meer mede-eigenaar van de opgave ('partners'). Voer het gesprek waar provincies en derden elkaar kunnen helpen/versterken en concretiseer de samenwerking
- **Ondersteuning partners:** stel geld/capaciteit ter beschikking om partners te ondersteunen (bijvoorbeeld vergoeding kosten in gebiedsprocessen, volledige normkosten uitbetalen)
- **Pachtinstrumentarium beter benutten:** zoals ontpachten, o.a. afkoop pacht en afkoop erfpachtconstructies, maar ook binnen pacht afspraken over toewerken naar bestemming natuur
- **Interne afstemming grondpositie provincie verbeteren:** hogere prioriteit voor natuuropgave intern provincie
- **Opzetten en ontwikkelen provinciale Grondbank en kavelruilbureau:** specifiek toeleggen op het faciliteren van de natuuropgave
- **Ontwikkelen fondsen:** alleen financiering onder voorwaarde dat dit helpt om 80.000 ha extra NNN te realiseren
- **Inzetten op natuurkwantiteit in plaats van natuurkwaliteit bij begrenzen en herbegrenzen NNN:** focus (deels) verleggen van natuurkwaliteit naar natuurkwantiteit
- **Inrichting administratief eerder gereed melden:** sneller (delen) gereed melden (notaris)/ starten met inrichting: niet wachten tot alle gronden verworven zijn
- **Opzet provinciaal coördinatieteam/aanspreekpunt:** om uitvoering van alle bovenstaande adviezen voor versnelling en verandering af te stemmen.

Advies landelijk/samen met LNV

Advies aan de gezamenlijke provincies verenigt in het IPO om met elkaar en met het Rijk te verkennen welke acties landelijk nodig zijn om op provinciaal niveau te kunnen versnellen:

- **Stroomlijnen, afstemmen en prioriteren van programma's en looptijden:** met name Nationale Programma Landelijk gebied (NPLG), Programma Natuur, 10% Groenblauwe Dooradering, Landelijke Bossenstrategie en KRW (fosfaat: oeverzones). Durf keuzes te maken! Moet elkaar versterken, niet vertragen. Natuuropgave 80.000 ha dient bij voorkeur bovenaan te staan in prioriteit!
- **Verbeteren provinciale positie op grondmarkt:**
 - Nagaan wegnemen barrières rondom hoger bieden dan marktwaarde: gaat dan wel richting staatsteun, moet mogelijk via Brussel lopen;
 - Nagaan wegnemen barrières rondom gelijke berechtiging bij vervreemding overheidsgronden (VGG-discussie, Didam-arrest);
 - Nagaan belemmeringen huidige pachtwet en onderzoeken mogelijkheden tot aanpassing daarvan (tevens onderdeel van landbouwstrategie)
 - Afstemmen provinciale Grondbanken met elkaar en met Nationale Grondbank Rijk: zeggenschap hebben over meenemen natuuropgave in de verschillende grondbanken en zorgen dat meer ruilgrond beschikbaar komt voor de natuuropgave. Rijk en provincies verplichten zich tot maximaal beschikbaar stellen van (ruil)grond voor deze natuuropgave door:
 - *Intensievere samenwerking Rijk en provincies met RVO-BBL en RVB*
 - GIS-analyse gronden RVO-BBL en RVB binnen NNN: waar hebben we het over?
 - Organisatie bredere bijeenkomst vanuit Stuurgroep Programma Natuur
 - Analyse RVO-BBL: hangt onder Wet Agrarisch Grondverkeer. Welke synergie valt hier te verwachten?
 - *Nagaan of het inzetten van de Wet voorkeursrecht gemeenten (Wvg), mogelijkheden biedt. De overheid vestigt met dit (passieve) grondinstrument een voorkeursrecht op gronden met een natuuropgave via Wet Voorkeursrecht Gemeenten (Wvg).*
 - *Afstemming provincies en Rijk met andere overheidsdiensten (gemeenten, waterschappen): hoe kunnen andere overheidsdiensten helpen om de provinciale positie op de grondmarkt te verbeteren?*
 - *Afstemming fiscale mogelijkheden (Waterschappen, Rijk): zie RLI-advies*
 - *Juridisch onderzoek naar mogelijke afwijkingen op staatssteunregeling: bijvoorbeeld drempelwaardes oprekken of extra bonus voor eigenaren en agrariërs met gronden binnen de NNN die zich als eerste aanmelden voor realisatie of verkoop*
- **Gezamenlijke aanpak capaciteitsvraagstuk door Rijk, provincies en derden**

Oprichten IPO-werkgroep Grondzaken en nieuw leven inblazen Provinciale Kenniskring Grond (COP: community of practice)

NB:

- Juridisch dossier onteigening duurt minimaal 4 jaar!
- Didam-arrest: nog hogere eisen aan voorkant wat betreft openbaarheid bij aanbidding gronden
- Ook rijksregelingen vanuit stikstof: concurrentie is aan het ontstaan